

Genel Kurul 10 Aralık 2008 tarihinde A/RES/63/117 sayılı kararı kabul etmiştir.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol¹

Genel Kurul,

İnsan Hakları Konseyi'nin 18 Haziran 2008 tarihli ve 8/2 sayılı kararıyla Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'ye Ek İhtiyari Protokol'ü kabul etmesini kaydederek,

1. Metni işbu kararın ekinde yer alan "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin İhtiyari Protokolü"nü kabul eder;

2. İhtiyari Protokol'ün 2009 yılında düzenlenecek bir imza töreniyle imzaya açılmasını tavsiye eder ve Genel Sekreter ile Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nden gerekli yardımı sağlamalarını talep eder.

Ek

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol

Önsöz

İşbu Protokole Taraf Devletler,

Birleşmiş Milletler Şartı'nda ilan edilen ilkelere uygun olarak, insanlık ailesinin tüm üyelerinin doğuştan sahip oldukları onurun ve eşit ve devredilemez haklarının tanınmasının dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu göz önünde bulundurarak,

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin tüm insanların özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğduğunu ve herkesin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum veya diğer statüler gibi herhangi bir ayırım gözetilmeksizin burada belirtilen tüm hak ve özgürlüklere sahip olduğunu ilan ettiğini kaydederek,

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinin korku ve yoksulluktan azade özgür insanlar idealine, ancak herkesin medeni, kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal haklardan yararlanabileceği koşulların yaratılması halinde ulaşılabileceğini kabul ettiğini hatırlatarak,

Tüm insan hakları ve temel özgürlüklerin evrenselliğini, bölünmezliğini, karşılıklı bağımlılığını ve birbiriyle ilişkili olduğunu teyit ederek,

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'ye (bundan böyle "Sözleşme" olarak anılacaktır) Taraf her Devletin, bireysel olarak ve uluslararası yardım ve işbirliği yoluyla, özellikle ekonomik ve teknik, Sözleşme'de tanınan hakların, özellikle yasal tedbirlerin alınması da dahil olmak üzere, uygun olan tüm yollarla aşamalı olarak tam olarak

¹ ** Bu metin, Gıdanın Durumu Derneği tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

gerçekleştirilmesi amacıyla, mevcut kaynaklarının azamisini kullanarak, tedbirler almayı taahhüt ettiğini hatırlatarak,

Sözleşme'nin amaçlarına ulaşılması ve hükümlerinin uygulanması için, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin (bundan böyle "Komite" olarak anılacaktır) işbu Protokol'de öngörülen işlevleri yerine getirmesinin uygun olacağını göz önünde bulundurarak,

Aşağıdaki şekilde anlaşmışlardır:

Madde 1 - Komitenin başvuruları alma ve değerlendirme yetkisi

1. İşbu Protokol'e Taraf olan Sözleşme'ye Taraf bir Devlet, Komite'nin işbu Protokol'ün hükümlerinde öngörüldüğü şekilde başvuruları alma ve değerlendirme yetkisini tanır.
2. İşbu Protokol'e Taraf olmayan Sözleşme'ye Taraf bir Devleti ilgilendiren hiçbir başvuru Komite tarafından alınmayacaktır.

Madde 2 - Başvurular

Başvurular, bir Taraf Devletin yargı yetkisi altındaki bireyler veya topluluklar tarafından veya onlar adına, Sözleşme'de belirtilen ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan herhangi birinin o Taraf Devlet tarafından ihlal edilmesinin mağduru oldukları iddiasıyla sunulabilir. Bir başvurunun bireyler veya topluluklar adına sunulması halinde, başvurunun böyle bir rıza olmaksızın onlar adına hareket etmesini haklı gösterecek bir gerekçe bulunmadıkça, bu durum onların rızasıyla olacaktır.

Madde 3 - Kabul Edilebilirlik

1. Komite, mevcut tüm iç hukuk yollarının tüketildiğini tespit etmedikçe bir başvuruyu değerlendirmeyecektir. Bu tür hukuk yollarına başvurulmasının makul olmayan bir şekilde uzun olması halinde bu kural geçerli olmayacaktır.

2. Komite aşağıdaki durumlarda bir başvuruyu kabul edilemez ilan eder:

(a) Başvurucunun bu süre içinde başvuruda bulunmasının mümkün olmadığını gösterebildiği durumlar hariç, iç hukuk yollarının tüketilmesinden sonra bir yıl içinde sunulmadığında;

(b) Başvuruya konu olan olaylar, ilgili Taraf Devlet için işbu Protokol'ün yürürlüğe girmesinden önce meydana geldiğinde, ancak bu olaylar bu tarihten sonra da devam etmediğinde;

(c) Aynı konunun Komite tarafından daha önce incelenmiş olması veya başka bir uluslararası soruşturma veya çözüm usulü kapsamında incelenmiş veya incelenmekte olduğunda;

(d) Sözleşme hükümleri ile bağdaşmadığında;

(e) Açıkça dayanaktan yoksun, yeterince doğrulanmamış veya sadece kitle iletişim araçları tarafından yayılan haberlere dayandığında;

(f) Başvuruda bulunma hakkı kötüye kullanıldığında; veya

(g) Başvurunun isimsiz olması veya yazılı olmaması durumunda.

Madde 4 - Başvurunun açık bir dezavantaj ortaya çıkaramaması

Komite, gerekli gördüğü takdirde, başvurunun açık bir dezavantaja uğradığını ortaya koymayan bir başvuruyu, başvurunun genel önem taşıyan ciddi bir konuyu gündeme getirdiği kanaatine varmadıkça, değerlendirmeyi reddedebilir.

Madde 5 - Geçici önlemler

1. Komite, bir başvurunun alınmasından sonra ve esasa ilişkin bir karara varılmadan önce herhangi bir zamanda, ilgili Taraf Devlete, iddia edilen ihlallerin mağdur veya mağdurlarına telafisi mümkün olmayan zararlar vermesini önlemek için istisnai durumlarda gerekli olabilecek geçici tedbirleri alması talebini acil olarak değerlendirmesi için iletebilir.

2. Komite'nin bu maddenin 1. paragrafı uyarınca takdir yetkisini kullanması, başvurunun kabul edilebilirliği veya esas hakkında bir karar verdiği anlamına gelmez.

Madde 6 - Başvurunun iletilmesi

1. Komite, ilgili Taraf Devlete göndermede bulunmaksızın bir başvuruyu kabul edilemez bulmadıkça, bu Protokol uyarınca kendisine sunulan her türlü başvuruyu gizli olarak ilgili Taraf Devletin dikkatine sunar.

2. Bildirimi alan Taraf Devlet, altı ay içinde, Komite'ye, konuyu açıklığa kavuşturan yazılı açıklama veya beyanları ve varsa, söz konusu Taraf Devlet tarafından sağlanmış olabilecek düzeltici önlemi sunacaktır.

Madde 7 - Dostane çözüm

1. Komite, Sözleşme'de belirtilen yükümlülükler saygı temelinde meselenin dostane bir çözüme kavuşturulması amacıyla ilgili taraflara mevcut dostane girişimini sunacaktır.

2. Dostane çözüme ilişkin bir anlaşma, bu Protokol kapsamındaki başvurunun değerlendirilmesini sona erdirir.

Madde 8 - Başvuruların incelenmesi

1. Komite, işbu Protokol'ün 2. maddesi uyarınca aldığı başvuruları, kendisine sunulan tüm belgeler ışığında ve bu belgelerin ilgili taraflara iletilmiş olması kaydıyla inceler.

2. Komite, işbu Protokol kapsamındaki başvuruları incelerken kapalı toplantılar yapar.

3. Komite, işbu Protokol kapsamındaki bir başvuruyu incelerken, uygun olduğu ölçüde, diğer Birleşmiş Milletler organları, uzman kuruluşları, fonları, programları ve mekanizmaları ile bölgesel insan hakları sistemleri de dahil olmak üzere diğer uluslararası kuruluşlardan doğan ilgili belgelere ve ilgili Taraf Devletin gözlem ve yorumlarına başvurabilir.

4. Komite, bu Protokol kapsamındaki başvuruları incelerken, Taraf Devlet tarafından Sözleşme'nin II. bölümü uyarınca atılan adımların makul olup olmadığını değerlendirecektir. Bunu yaparken Komite, Taraf Devletin Sözleşme'de belirtilen hakların uygulanması için bir dizi olası politika önlemi alabileceğini göz önünde bulunduracaktır.

Madde 9 - Komite'nin görüşlerinin takibi

1. Komite, bir başvuruyu inceledikten sonra, başvuru hakkındaki görüşlerini, varsa tavsiyeleriyle birlikte ilgili taraflara iletir.

2. Taraf Devlet, varsa tavsiyeleriyle birlikte Komite'nin görüşlerine gereken önemi verecek ve altı ay içinde Komite'nin görüş ve tavsiyeleri ışığında alınan önlemlere ilişkin bilgileri de içeren yazılı bir yanıtı Komite'ye sunacaktır.

3. Komite, Taraf Devlet'i, Komite'nin uygun gördüğü hallerde, Taraf Devlet'in Sözleşme'nin 16. ve 17. maddeleri uyarınca hazırlayacağı müteakip raporlarda, Komite tarafından uygun görülenler uygun görülenler dahil olmak üzere, Taraf Devlet'in kendi görüş ve tavsiyelerine cevaben aldığı önlemler hakkında daha fazla bilgi sunmaya davet edebilir.

Madde 10 - Devletlerarası başvuru

1. İşbu Protokol'e Taraf bir Devlet, herhangi bir zamanda, işbu madde uyarınca, bir Taraf Devletin başka bir Taraf Devletin Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmediğini iddia ettiği başvuruları alma ve inceleme konusunda Komite'nin yetkisini tanıdığını beyan edebilir. Bu madde kapsamındaki başvurular, ancak kendisi ile ilgili olarak Komite'nin yetkisini tanıyan bir beyanda bulunan bir Taraf Devlet tarafından sunulduğu takdirde alınabilir ve incelenbilir. Böyle bir beyanda bulunmamış bir Taraf Devletle ilgili hiçbir başvuru Komite tarafından alınmayacaktır. Bu madde uyarınca alınan başvurular aşağıdaki prosedüre uygun olarak ele alınacaktır:

(a) Bu Protokol'e Taraf bir Devlet, başka bir Taraf Devlet'in Sözleşme'den doğan yükümlülüklerini yerine getirmediğini düşünürse, yazılı bir başvuru ile konuyu o Taraf Devlet'in dikkatine sunabilir. Taraf Devlet, Komite'yi de konu hakkında bilgilendirebilir. Başvuruyu alan Devlet, başvurunun alınmasından itibaren üç ay içinde, başvuruyu gönderen Devlete bir açıklama veya konuyu açıklığa kavuşturan ve mümkün ve uygun olduğu ölçüde, konuyla ilgili olarak alınmış, devam etmekte olan veya mevcut olan iç usullere ve hukuk yollarına atıfta bulunmayı da içeren başka bir yazılı beyan verecektir;

(b) İlk başvurunun kabul eden Devlet tarafından alınmasından itibaren altı ay içinde sorun ilgili her iki Taraf Devleti tatmin edecek şekilde çözülmezse, Devletlerden biri Komite'ye ve diğer Devlete bildirimde bulunarak konuyu Komite'ye götürme hakkına sahip olacaktır;

(c) Komite, kendisine havale edilen bir konuyu, ancak konuyla ilgili olarak mevcut tüm iç hukuk yollarına başvurulduğunu ve bunların tüketildiğini tespit ettikten sonra ele alacaktır. İç hukuk yollarına başvurulmasının makul olmayan bir şekilde uzun olması halinde bu kural geçerli olmayacaktır;

(d) Bu fıkranın (c) bendi hükümleri bağlı kalmak kaydıyla, Komite, Sözleşmede belirtilen yükümlülükler saygı temelinde meselenin dostane bir çözüme kavuşturulması amacıyla ilgili Taraf Devletlere dostane girişimini sunacaktır;

(e) Komite, bu madde kapsamındaki başvuruları incelerken kapalı toplantılar yapar;

(f) Komite, bu fıkranın (b) bendi uyarınca kendisine havale edilen herhangi bir konuda, (b) bendinde atıfta bulunulan ilgili Taraf Devletlerden ilgili her türlü bilgiyi sağlamalarını isteyebilir;

(g) Bu fıkranın (b) bendinde atıfta bulunulan ilgili Taraf Devletler, konu Komite tarafından ele alınırken temsil edilme ve sözlü ve/veya yazılı olarak görüş bildirme hakkına sahip olacaklardır;

(h) Komite, işbu paragrafın (b) alt paragrafı uyarınca başvurunun alındığı tarihten sonra gerekli tüm uygunluk içinde aşağıdaki şekilde bir rapor sunacaktır:

(i) Bu fıkranın (d) bendi hükümleri dahilinde bir çözüme ulaşılması halinde, Komite raporunu olayların ve ulaşılan çözümün kısa bir ifadesiyle sınırlandırır;

(ii) (d) bendi hükümleri dahilinde bir çözüme ulaşılamazsa, Komite, raporunda, ilgili Taraf Devletler arasındaki sorunla ilgili vakaları ortaya koyar. İlgili Taraf Devletler tarafından yapılan yazılı sunumlar ve sözlü sunumların kayıtları rapora eklenir. Komite ayrıca, aralarındaki sorunla ilgili olduğunu düşündüğü her türlü görüşü yalnızca ilgili Taraf Devletlere iletebilir.

Her konuda, rapor ilgili Taraf Devletlere iletilir.

2. Bu maddenin 1. paragrafı uyarınca yapılan bir beyan, Taraf Devletler tarafından Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi edilir; Genel Sekreter bunun bir örneğini diğer Taraf Devletlere iletir. Bir beyan, Genel Sekretere bildirimde bulunmak suretiyle her zaman geri

çekilebilir. Böyle bir geri çekme, bu madde uyarınca daha önce iletilmiş bir başvurunun konusu olan herhangi bir hususun değerlendirilmesine hanel getirmez; başvurunun geri çekildiğine ilişkin beyanın Genel Sekreter tarafından alınmasından sonra, ilgili Taraf Devlet yeni bir beyanda bulunmadıkça, bu madde uyarınca herhangi bir Taraf Devletten başka bir başvuru alınmaz.

Madde 11 - Soruşturma prosedürü

1. İşbu Protokol'e Taraf Devlet, işbu maddede öngörülen Komite'nin yetkisini tanıdığını her zaman beyan edebilir.
2. Komite, bir Taraf Devletin Sözleşme'de belirtilen ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan herhangi birini ağır veya sistematik biçimde ihlal ettiğini gösteren güvenilir bilgiler alırsa, söz konusu Taraf Devleti bu bilgilerin incelenmesinde işbirliği yapmaya ve bu amaçla ilgili bilgilere ilişkin gözlemlerini sunmaya davet eder.
3. Komite, ilgili Taraf Devlet tarafından sunulmuş olabilecek gözlemleri ve kendisine ulaşan diğer güvenilir bilgileri dikkate alarak, bir veya daha fazla üyesini bir soruşturma yürütmek ve Komite'ye acilen rapor vermek üzere görevlendirebilir. Gerekli görüldüğü hallerde ve Taraf Devletin rızasıyla, soruşturma Taraf Devletin topraklarına yapılacak bir ziyareti de içerebilir.
4. Böyle bir soruşturma gizlilik içinde yürütülecek ve işlemlerin her aşamasında Taraf Devletin işbirliği aranacaktır.
5. Komite, böyle bir soruşturmanın bulgularını inceledikten sonra, bu bulguları, yorum ve tavsiyeleriyle birlikte ilgili Taraf Devlete iletacaktır.
6. İlgili Taraf Devlet, Komite tarafından iletilen bulguları, yorumları ve tavsiyeleri aldıktan sonra altı ay içinde gözlemlerini Komite'ye sunacaktır.
7. Bu maddenin 2. paragrafına uygun olarak yapılan bir soruşturma ile ilgili işlemler tamamlandıktan sonra, Komite, ilgili Taraf Devletle istişarelerde bulunduktan sonra, bu Protokolün 15. maddesinde öngörülen yıllık raporuna işlemlerin sonuçlarının özet bir açıklamasını dahil etmesine karar verebilir.
8. Bu maddenin 1. paragrafı uyarınca beyanda bulunmuş olan herhangi bir Taraf Devlet, Genel Sekreter'e bildirimde bulunmak suretiyle bu beyanını her zaman geri çekebilir.

Madde 12 - Soruşturma prosedürünün takibi

1. Komite, ilgili Taraf Devleti, Sözleşme'nin 16. ve 17. maddeleri uyarınca hazırlayacağı rapora, bu Protokol'ün 11. maddesi uyarınca yürütülen bir soruşturmaya cevaben alınan her türlü tedbirin ayrıntılarını eklemeye davet edebilir.
2. Komite, gerekirse, 11. maddenin 6. paragrafında belirtilen altı aylık sürenin bitiminden sonra, ilgili Taraf Devleti böyle bir soruşturmaya cevaben alınan önlemler hakkında kendisini bilgilendirmeye davet edebilir.

Madde 13 - Koruma önlemleri

Bir Taraf Devlet, kendi yargı yetkisi altındaki bireylerin işbu Protokol uyarınca Komite ile iletişim kurmalarının bir sonucu olarak herhangi bir kötü muamele veya yıldırımaya maruz kalmamalarını sağlamak için tüm uygun önlemleri alacaktır.

Madde 14 - Uluslararası yardım ve işbirliği

1. Komite, uygun görebileceği için ve ilgili Taraf Devletin rızasıyla, teknik tavsiye veya yardım ihtiyacına işaret eden başvurular ve soruşturmalara ilişkin görüş veya tavsiyelerini, varsa Taraf Devletin bu görüş veya tavsiyelere ilişkin gözlem ve önerileriyle birlikte Birleşmiş Milletler uzman kuruluşlarına, fon ve programlarına ve diğer yetkili organlarına iletir.

2. Komite ayrıca, ilgili Taraf Devletin rızasıyla, bu Protokol kapsamında ele alınan başvurulardan kaynaklanan, Taraf Devletlere Sözleşme'de tanınan hakların uygulanmasında ilerleme sağlanmasına katkıda bulunabilecek uluslararası tedbirlerin tavsiye edilebilirliği konusunda, her biri kendi yetki alanı dahilinde olmak üzere, karar vermelerine yardımcı olabilecek herhangi bir konuyu bu organların dikkatine sunabilir.

3. Genel Kurul'un ilgili usulleri uyarınca, Birleşmiş Milletler'in mali yönetmelik ve kurallarına uygun olarak yönetilmek üzere, Sözleşme'de yer alan hakların daha iyi uygulanması için ilgili Taraf Devletin rızasıyla, Taraf Devletlere uzman ve teknik yardım sağlamak ve böylece bu Protokol bağlamında ekonomik, sosyal ve kültürel haklar alanında ulusal kapasitelerin geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla bir güven fonu kurulacaktır.

4. Bu maddenin hükümleri, her bir Taraf Devletin Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirme zorunluluğuna hanel getirmez.

Madde 15 - Yıllık rapor

Komite, işbu Protokol kapsamındaki faaliyetlerinin bir özetini yıllık raporuna dahil edecektir.

Madde 16 - Yayma ve bilgilendirme

Her Taraf Devlet, Sözleşme'yi ve bu Protokol'ü geniş çapta bilinir kılmayı ve yaymayı ve özellikle o Taraf Devleti ilgilendiren konularda Komite'nin görüş ve tavsiyeleri hakkındaki bilgilere erişimi kolaylaştırmayı ve bunu engelli kişiler için erişilebilir formatlarda yapmayı taahhüt eder.

Madde 17 - İmza, onay ve katılım

1. İşbu Protokol, Sözleşme'yi imzalamış, onaylamış veya Sözleşme'ye katılmış olan her Devletin imzasına açıktır.

2. İşbu Protokol, Sözleşme'yi onaylamış veya Sözleşme'ye katılmış herhangi bir Devletin onayına tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilecektir.

3. İşbu Protokol, Sözleşme'yi onaylamış veya Sözleşme'ye katılmış herhangi bir Devletin katılımına açık olacaktır.

4. Katılım, katılım belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilmesiyle gerçekleşir.

Madde 18 - Yürürlüğe giriş

1. İşbu Protokol, onuncu onay veya katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edildiği tarihten üç ay sonra yürürlüğe girecektir.

2. İşbu Protokol'ü onaylayan veya Protokol'e katılan her Devlet için, onuncu onay veya katılım belgesinin tevdiinden sonra, Protokol, kendi onay veya katılım belgesinin tevdi tarihinden üç ay sonra yürürlüğe girecektir.

Madde 19 - Değişiklikler

1. Herhangi bir Taraf Devlet, işbu Protokol'de değişiklik yapılmasını teklif edebilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne sunabilir. Genel Sekreter, önerilen değişiklikleri Taraf Devletlere, Taraf Devletlerin önerileri değerlendirmek ve karara bağlamak amacıyla bir toplantı

yapılmasını isteyip istemediklerini bildirmeleri ricası ile iletir. Bu bildirim tarihinden itibaren dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte birinin böyle bir toplantıyı desteklemesi halinde, Genel Sekreter Birleşmiş Milletler himayesinde bir toplantı düzenler. Hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin üçte ikisinin çoğunluğuyla kabul edilen herhangi bir değişiklik, Genel Sekreter tarafından onay için Genel Kurul'a ve daha sonra da kabul için tüm Taraf Devletlere sunulur.

2. Bu maddenin 1. paragrafına uygun olarak kabul edilen ve onaylanan bir değişiklik, tevdi edilen kabul belgelerinin sayısının, değişikliğin kabul edildiği tarihteki Taraf Devlet sayısının üçte ikisine ulaşmasından sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girer. Bundan sonra, değişiklik herhangi bir Taraf Devlet için kendi kabul belgesini tevdi etmesini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir. Bir değişiklik sadece onu kabul eden Taraf Devletler için bağlayıcı olacaktır.

Madde 20 - Fesih

1. Herhangi bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne göndereceği yazılı bir bildirimle işbu Protokol'ü her zaman feshedebilir. Fesih Genel Sekreter tarafından bildirim alındığı tarihten altı ay sonra yürürlüğe girer.

2. Fesih, feshin yürürlüğe girdiği tarihten önce 2. ve 10. maddeler uyarınca sunulan herhangi bir başvuruya veya 11. madde uyarınca başlatılan herhangi bir prosedüre işbu Protokol hükümlerinin uygulanmaya devam edilmesine hanel getirmez.

Madde 21 - Genel Sekreter tarafından yapılan bildirim

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Sözleşme'nin 26. maddesinin 1. paragrafında atıfta bulunulan tüm Devletleri aşağıdaki hususlardan haberdar edecektir:

(a) İşbu Protokol kapsamındaki imzalar, onaylar ve katılımlar;

(b) İşbu Protokol'ün ve 19. madde uyarınca yapılan herhangi bir değişikliğin yürürlüğe giriş tarihi;

(c) 20. madde uyarınca herhangi bir fesih.

Madde 22 - Resmi diller

1. Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri aynı derecede geçerli olan işbu Protokol, Birleşmiş Milletler arşivlerinde saklanacaktır.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, işbu Protokol'ün onaylı örneklerini Sözleşme'nin 26. maddesinde belirtilen bütün Devletlere iletacaktır.